DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA

DE

TVSSI CONVVLSIVA

Oder:

Vom Husten

Womit ein allgemeiner Krampf verbunden

QVAM

PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO

ACADEMIÆ ET ORDINIS MEDICORVM SENIORE

PRO GRADV DOCTORIS

LEGITIME IMPETRANDO

Ad d. Decembr. Anni MDCCXXXII.

PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI SVBIICIT

AVTOR

JO. SAMVEL PITSCH

HERRNSTADIO-SILESIVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,

Typis JOH. CHRISTIANI HILLIGERI, Acad. Typogr.

Q. B. F. Q. V.

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA DE

TVSSI CONVVLSIVA.

PROOEMIVM.

Vum de tuſſi conuulſiua aliquid commentari aggrederer, & antiquitus actorum & ſcriptorum memoriam reuoluere animum ſubiret, parum abfuit quin deterrerer ab inſtituto, quum illud nomen apud antiquos fruſtra requirerem. Nouum eſſe morbum ne cogitare quidem licebat per HIPPOCRATEM noſtrum, a quo commemorata gibboſitas menti obuerſabatur, eaque ante pubertatem ex tuſſi facta: quam profecto non mediocrem exiſtimare poteram, ſed talem omnino, quæ id omne haberet, quod in tuſſi vehementiſſima, quæ conuulſiua dici ſolet, obſeruatum eſt: quoniam ſpinæ dorſi vertebrarum, arctiſſime per tot vincula inter ſe deligatarum, nexum vitiare valuit. Cognoui tandem ætiolo-

tiologicam tuſſis doctrinam, qualem ſcholæ a GALENO traditam habuerant, tam ſuperficialem eſſe, vt cordatioribus propioris æui doctoribus minime ſatis facere potuerit: vnde factum eſt, vt miſſo inani intemperierum commento, ad id potius, quid partes ſolidæ in hoc morbo patiantur, reſpexerint, ſicque veteri quidem rei nouum nomen, naturæ tamen illius conuenientiſſimum, impoſuerint. Quod quum celeberrimos noſtri æui medicos adeo non offenderit, vt potius quotidiano vſu familiariſſimum iam factum ſit; nec mihi verendum fuit ne iuſtam propterea reprehenſionem incurrerem.

§. I.

TVſſis, in genere dicendo, eſt motus thoracis exſpiratorius intenſior, & vt plurimum crebrius per breuiſſima interualla repetitus, quo aer, copioſius primum hauſtus, clauſoque tantiſper larynge detentus, tota deinde vi, ſurſum truſo diaphragmate, muſculorumque abdominis, tum vero etiam ceterorum exſpirationi dicatorum, fibrarumque, quas ipſa bronchia habent, motricium niſu, iterum eliditur.

§. II.

Motus hic, in vniuerſum non eſt præternaturalis, quum ſaniſſimi etiam, quoties lubido eſt, tuſſire poſſint: quod ſæpe dedita opera faciunt, qui venam

chirur-

chirurgo secandam præbuerunt. vt sanguinis effluxus concitatior reddatur. Nimis autem sæpe iniussu nostro idem oboritur, & a necessitate quadam, cui resistere non valemus, imperatur. Atque talis morbosa constitutio ad motus conuulsiuos iure eodem referri meruit, quo omnes reliqui motus, qui ex naturæ instituto voluntatis nostræ moderamini vel integre, vel ex parte, subiecti sunt, quoties inuitis nobis exercentur, ad hanc classem pertinere censentur.

§. III.

Quamquam vero omnis tussis non voluntaria conuulsiuam indolem præ se ferre cognoscitur: nomen tamen conuulsiuæ illi potissimum inhæret, quæ efferata vehementia diaphragma sursum contractum, in hac systole longiori, aut creberrime repetita, detinet: vnde fit vt pulmones valde compressi in motu suo plurimum inhibeantur, vt laborantes fere suffocentur, faciesque illorum penitus liuida & tumens de sanguinis a capite ad pectus defluxuri stagnatione testimonium cuiuis intuenti præbeat. Primus, ni fallor, WILLISIVS nomen illud rei apprime conueniens imposuit; cuius exemplum ETTMVLLERVS, aliique clari viri, sequuti sunt. Veteres, rem designaturi, vocabant talem tussim θηριώδη, *ferinam*, aut κοπιώδη *delassantem*: quorsum etiam refero ab iisdem memoratam πνιγμώδη, *suffocatiuam*.

§. IV.

Enimuero non solum pulmonum actioni obest hæc spasmodica motus exspiratorii affectio; verum etiam ad ventriculum nimis sæpe transit vitium. Quippe is contenta sinu suo excutit, vomituque expellit, in

confenfum fcilicet raptis ipfius neruis, iamque mufculos vifceri circumdatos conuellentibus, vt furfum violenter exprimant, quicquid intus hæret.

§. V.

Quin tanta eft violentia illius conuulfiuæ agitationis, vt fæpe in tenerioribus & gracilibus pulmonum vafa difrupta, fanguinique effluxuro viæ ampliffimæ paratæ fint: aut fanguis ad caput vehementius pulfus, ibique detentus, narium tunicam perruperit, & hæmorrhagiam induxerit. Vifi etiam funt, quibus vrinæ & aluinarum fæcum inuoluntarius effluxus fub paroxyfmo accidit. Aliquando, quod magis mireris, vertebræ dorfalis corpus in medio difruptum fuit: quod notabili exemplo in *Ephemer. Acad. N. C. Cent. I. obferv. I.* comprobatum legas.

§. VI.

Præcipue tamen teneræ infantum & puerorum ætati molefta eft, & per interualla tantum affligit eorum corpufcula, vt fæpe fanguis fincerus ex pulmonibus reiiciatur, palpebræ infignem in modum inflentur, oculi lacrymas emittant, nares fanguine ftillent, crebro fternutent & vehementiffime, ac fimul hoc motu, & tuffis ipfius affiduitate, hernias fibi contrahant: quod quidem in tam teneris corporibus minus mirari decet, quum fæpe etiam adultis, & iam confiftentem ætatem adeptis, idem vitium inferre foleat. Quin thoraci etiam malam conformationem illam, quæ gibbofitas dicitur, conciliat, quod longæuitati confequendæ, obferuante HIPPOCRATE *Aphorifm. Sect. VI. 46.* plurimum obftat.

§. VII.

§. VII.

Non raro epidemium hoc malum per satis longas regiones grassatur; neque optimis remediis, & alio tempore efficacissimis, multum auscultat, donec temporis progressu aeris melior & emendatior constitutio reddatur.

§. VIII.

Quemadmodum tussis mitior vel humida est, vel sicca: ita grauissima hæc conuulsiua modo nihil emolitur, aut nihil, quod tanto conatui par sit; modo humida est, quæ mucum ex palato, larynge, aspera arteria & bronchiis, sæpe vna cum pure & sanguine, reiicit; vel ex postremis faucibus & œsophago eundem sursum adducit.

§. IX.

Causa tussis primaria est neruorum, vel ipsi pulmonum visceri, vel laryngi, asperæ arteriæ & bronchiis tributorum, tum vero etiam ad partes, ob officii societatem spiritalibus hisce organis proxima affinitate iunctas, pertinentium, aut cum his originis aut complicationis vel propagationis ratione iunctorum, molesta irritatio, ad quam excutiendam & propulsandam natura corporis nostri musculos exspirationi dicatos omnes, vna cum lacertosis fibris, quæ contrahendis & ad se inuicem adducendis bronchiorum semicircularibus segmentis tributæ sunt, in celeres vehementesque contractiones, identidem repetendas, impellit.

§. X.

Pro eo autem ac materia irritationem illam adferens vel in pectore potissimum hæret, vel œsophago ven-

ventriculoue insidere certis signis indicatur, vel hypochondriacis demum visceribus impacta esse cognoscitur, tussis diuersa omnino nomina accipit; adeoque pectoralis, stomachicæ & hypochondriacæ nomina in scholis celebrantur. Priorem etiam idiopathicam censeri, posteriores duas consensuales haberi videas.

§. XI.

Et spiritus quidem vias, quas ad pectus, quo ducunt, totas referre licet, ab initio ad finem natura obduxit tunica multis ductibus excretoriis spisse obsita: qui ductus vel arteriarum extremitatibus continuati, ad humectationem & irrigationem perpetuam, fundunt fluidum aliquod blande mucilaginosum; vel a peculiaribus glandulis palatinis, tonsillis, iisque quæ epiglottidem & cartilaginem arytænoidem obsident, quæque arteriæ asperæ tunicæ posteriori, magnum spacium, quo annulli cartilaginei cessant, explenti, crebræ interiacent, tamquam a totidem scaturiginibus exoriuntur, & spiritus vocisque vias, perpetuo muci prouentu, lubricas & æquales seruant: quod idem in bronchiis, vsque ad extremum eorum, obseruare licet, etsi de glandulis bronchialibus, quas recentiores auctores paulo studiosius contemplati sunt, incertum sit vtrum ad illius fluidi prouentum institutæ sint, an alium in œconomia vitali vsum præstent. Quoties vero accidit in his ductibus nimium muci secerni, id quidem facili conatu natura expellit, tussimque pectoralem leuiorem hinc fieri obseruamus. Si vero valde tenax illud sit, & acri vellicante indole insuper præditum, & imis bronchiorum recessibus inclusum; aut non tenax quidem, sed nimis flui-

fluidum instar aquæ existat, vt in altum propulsum iden-tidem retro labatur; grauiori vtique molimine, eodem-que crebrius repetito, illud excutiendum est, sicque ad conuulsiuum modum & gradum tussis ista excedit.

§. XII.

Acris autem & vellicans ille humor vel ab origi-ne sua talis prodit, quando vniuersa humorum massa istiusmodi sordibus scatet; aut quando ad superficiem vel extremos artus antea depositæ, medentis impruden-tia, aut ægrotantis qualicunque culpa, retropelluntur, vel naturæ imbecillioris defectu non amplius vegete satis expelluntur. Patet hoc exemplo exanthematum retro-pulsorum, vt scabiei, tineæ capitis, guttæ rosaceæ, vlce-rum haud satis consulto studio consolidatorum, rheu-maticorum decubituum & podagræ retrocedentium: quæ singula pectus interdum grauiter affligere, & seor-sim tusses grauissimas conuulsiuas produxisse, multis obseruationibus comprobari facile potest: vel externa causa, ex aere communi hausta, acrem illam qualita-tem irritantemque conciliat.

§. XIII.

Inter externas illas causas maxime valet aeris con-stitutio, quæ non solum quando insolito tempore flan-tibus austris calida & benigna est, sicque humores blan-de elicit & expandit, deinde autem mox frigus, idque aquilonare, superinducit, arteriæ asperæ & bronchiorum internam superficiem subito constringendo, cum reli-quis catarrhalibus molestiis tusses etiam populariter in-ducit; verum etiam de singulari quadam plus minus caustica & maligna sui prauitate, inductarum febrium

 & exan-

& exanthematicorum affectuum crebro & populari prouentu, testimonium perhibet. Atque de eiusmodi epidemiis tussibus, satis diris & molestis, legi debet præ ceteris quidem HIPPOCRATES *Epidem. VI. Sect. VII.* SENNERTVS *de febribus Lib. IV. cap. 17.* & TH. SYDENHAMVS: addantur quoque quæ ad constitutiones epidemicas pertinent laudatissimis actis A. N. C. a celeberrimis viris passim inserta, vt & *historiæ morborum Wratislauiensium & Acta medicor. Berolin. vol. 2. p. 2.*

§. XIV.

Peculiariter notabilis est ille nexus tussis & morbillorum: quippe hi plerumque, vt præcursores, ita comites, habere tusses solent: videsis *Act. N. C. Dec. III. Ann. IV. obs. XI. p. 25.* Quod hoc etiam auctumno vidimus, quo complures infantes & pueri molestissima tussi, plane conuulsiua, per duos fere integros menses, laborauerunt, donec tandem circa medium Nouembris, post variolas satis crebras multisque funestas, morbilli prodierunt, qui non paucos etiam illico corripuerunt, qui modo a variolis liberati fuerant.

§. XV.

Porro ex aere ambiente in spiritus vias attractæ particulæ metallicæ, præsertim acidæ minerales, fumique saturnini, illis, qui copiosius vel diutius talia admiserunt, grauissimas & eminenter conuulsiuas tusses inducere solent. Quod præcipue experiuntur illi metallicolæ, qui argento per plumbum in magnis catinis depurando operam impendunt; tum vero etiam interdum figuli, qui lithargyrio, ad incrustanda vitreo tegmine vasa sua, multum occupantur. Talia autem partim

tim constringendo & occludendo poros agere videntur, vt latex ille subuiscidus, lateribus tracheæ & bronchiorum obliniendis destinatus, effluxu autem suo prohitus intusque coaceruatus, neruos intertextos moleste premat, hæcque sensatio ad neruos ex communionis & officii socii lege consentientes propagetur: partim immediate eos rodendo & vellicando, postquam eiusmodi particulæ cum saliua, forte etiam per cutis, membranæque pituitariæ & laryngis poros, humorum massæ adiuncti fuerunt: quod inde colligere licet, quoniam saturnina tractantes non tussi solum, verum etiam colica grauissima subinde vexantur, quæ satis sæpe paresin, & omnino contracturas, tandem inducit. Vidi homines, qui aceto destillato vix summis labris degustato illico ferociter tussire coacti sunt, Et quod saturnina summæ tantum cuti sæpius applicata in pulmones vehementer agere possint, vel inprimis docere potest grauissimus auctor HERM. BOERHAAVE, qui *Element. chym. Part. III. p. 454.* testatur, quod acetum plumbi, ad cutis nitorem diu multumque adhibitum, in phthisin deducere possit, idque sibi tristissimis sæpe constitisse exemplis.

§. XVI.

CORNELIVS CELSVS, bonus in primis auctor, *tussim fere propter faucium exulcerationem molestam esse* reliquit. Id vero paulo obscurius dictum, facit vt hæreamus, quo pacto intelligendum sit. Potest enim ita accipi, quod tussis propterea molesta sit, quia exulcerationem, diuturnitate allisionis, faciat, quemadmodum videmus partes externas diuturniore & frequentiore

ad res solidas, aut se ipsas inuicem attritu, intertriginem contrahere: aut sic intelligi, quod exulceratio ab initio præsens causa tussis existat. Deinde ipsa faucium accusatio ambiguos nos reddit, quid CELSVS sibi velit; quum æque laryngem ac pharyngem intelligere liceat. Enimuero quum fauces anginæ specierum sedem faciat, neque minus dyspnoeæ, orthopnoeæ & asthmatis subiectum eas habeat: haud difficillimum quidem puto, vt nos ex hoc dubio extricemus: quum sic clarissime intelligamus faucium appellatione illum late vsum esse, vt simul complectatur, quæ ad gulæ superiorem partem, & ad spiritus vias, in illo biuio accidunt. Puto autem ipsum potissimum respicere ad illam asperitudinem, quæ hic in malo leuiori, a simplici frigoris constrictiui vitio, exoritur, vnde etiam concurrens raucedo pendet: quæ, quoties aer, illam afferens, aliquid acris & rodentis secum vehit, vnde collisorius frequens motus concitatur, intertriginosam exulcerationem deinde affert: quæ leuior aut grauior existit, pro eo ac ipse ille aer magis vel minus infectus fuerit. Si grauissime fuerit infectus, aphthodes faucium a summo ad imum exulcerationes conspiciuntur: quod in pestilentibus quibusdam constitutionibus crebro notatum est: de quo argumento hic latissime disserere tempus non permittit. Conf. *Eph. A. N. C. Cent. III. obs. LVIII.* & MARCEL. DONATVM *hist. med. mir. lib. III. cap. 1.*

§. XVII.

Fere nos a via distraxit CORN. CELSVS, vna cum suo, quem ibi sequitur, ASCLEPIADE. Redimus itaque ad spiritus vias, de quibus nondum absoluimus.

In

In has per aberrationem quamcunque delata peregrina corpora, siue dura fuerint, vt esculentorum particulæ, siue fluida, vt guttulæ potus adsumti, insignem & ferocem tussim illico concitant, vt sæpe de vita periclitentur, quibus id accidit. Memini me videre hominem, qui inter sodales vini cyathum exhausturus aliquid narrari audiebat, quod ipsum in cachinnum adducebat, vnde vini portio, retrusa epiglottide, in asperam arteriam incidebat: quod tussim tam violentam tamque assiduam & plane conuulsionibus stipatam afferebat, vt suffocatus forte fuisset, nisi bona eius fortuna homo venas secandi peritus, cum omni apparatu suo, præsens periculo ipsum exemisset. Huiusmodi casus complures annotauit MARC. DONATVS *de med. hist. mir. lib. III. cap. 7.*

§. XVIII.

Si fortuito in tracheam illapsa peregrina duraque corpora tantas turbas faciunt, & naturam ad feroces tusses exstimulant, quid non metuendum erit si talia ibi generata sint, suaque præsentia naturam corporis nostri continuo irritent? Enimuero huiusmodi obseruationes apud veteres & recentiores haud paucæ exstant. GALENVS certe monumentis litterarum reliquit exemplum viri, qui grandinibus similia tussiendo reiecit: & ALEXAND. TRALLIANVS *Lib. V.* accurate describit historiam viri, qui tussi reiecit verum calculum, non asperum, sed exquisite læuem, durum & renitentem, vt in pauimentum deiectus sonum ederet. Non multo dissimilis est historia, quam PAVLVS ÆGINETA *Lib. III. cap. 28. & 31.* refert de quodam, qui post longam & difficilem tussim lapides quatuor aut quinque, vna cum sanguine,

eiecit, quorum quiſque triplici aculeo, inſtar tribuli aquatici, præditus fuit. Et PETR. BORELLVS *obſeruat. medicophyſ. cent. I. 67.* adducit mulierem, quæ per longum tempus calculos paruos, multosque tusſi reiecit, variæ figuræ, admodum autem duros. Plura huc pertinentia legi poterunt apud GE. FRANC. de FRANCKENAV, in diſſertationibus *de calculis capitis & thoracis. Adde Eph. A. N. C. Cent. X. pag. 371.*

§. XIX.

Alii, iidemque graues auctores, commemorant calculos in tonſillis natos, qui tusſis continuæ præbuerunt cauſam. Legitur talis obſeruatio apud IO. LANGIVM *epiſt. med. lib. II. 58.* vocat illum calculum gypſeum, ſimillimum illis tophis, qui intra digitorum articulos chiragra laborantibus accreſcere ex pituita ſolent. Plures teſtes adducit MARC. DONATVS *lib. IV. cap. 30.* Denique etiam leguntur verrucoſæ excreſcentiæ gutturis ſummam partem obſediſſe & grauisſimæ tusſis auctores fuiſſe: de quo videantur apud modo laudatum ſcriptorem teſtes idonei, *lib. III. cap. 30. p. m. 247. 248.* Quin vermes quoque in arteria aſpera hoſpitantes, eamque irritantes, tusſim produxiſſe ex SERAPIONE Arabe, quem corruptisſime ALSAHARAVIVM vocant, vt & ex IOANN. RHODIO *obſ. med. cent. II. 12.* diſcimus.

§. XX.

Tandem etiam inflammationi pulmonum & pleuræ ſuccedentes ſuppurationes, indeque ortos abſceſſus, longæ & difficillimæ tusſis cauſas fuiſſe, ſæpe multumque compertum eſt. Pleni ſunt medicorum libri iſtiusmodi ægrotorum obſeruationibus. Præ ceteris notatu

digna

digna mihi illa videtur, quæ in *Act. N. C. Dec. II. ann. VIII. pag.* 245. de muliere ſexagenaria legitur, rupti abſceſſus purgamenta fœtidiſſima cum tanta tuſſis violentia emoliente, ac ſi ipſa cum inteſtinis enixura eſſet viſcera. Accidit hoc illis maxime ægrotis, vbi abſceſſus in extrema aliqua pulmonis parte fundo ſuo hæret, & non niſi exigui bronchiorum ramuli exeſi ſunt, per quos pus tenacius non ſine extremo conatu ſurſum euehitur: quibus etiam tuſſis plerumque periodice accidit, ita vt poſt certa quietis tempora maiori deinceps vehementia motus integrentur. Ceterum huc etiam illi ſine dubio referendi ſunt, qui pulmonum fruſta, vaſorumque pulmonalium partes, tuſſi eiecerunt: quales ægroti apud TVLPIVM, alioſque hiſtoriæ medicæ ſcriptores, inueniuntur. Hæc vero de illa tusſi, cuius cauſa in ipſis ſpiritus viis ſubſiſtit, dicta ſufficiant.

§. XXI.

Progredimur nunc ad iſtas tuſſis conuulſiuæ cauſas, quæ longius remotæ & extra ſpiritus vias ſunt poſitæ. Inprimis hic reus agitur ſtomachus, quoniam ſæpe tam adulti, quam tenerior ætas, liberrimis reſpirationis organis, inferius circa ſcrobiculi cordis regionem ſe vellicari, & ad tuſſim irritari ſentiunt, quo caſu ſæpe viſcida, aliquando aſſumta omnia, diutius protracta tuſſi, reiiciuntur. Confirmant ſuſpicionem coniuncta ſymptomata, ventriculi labem indicantia, vt appetitus proſtratus, indigeſtio, ſenſus in ventriculo grauatiuus. Atque hic affectus raro ſolus eſt, quin adiuncta habeat catarrhalia quædam ſigna: vnde aliqui a catarrhali decubitu in poſtremarum faucium tunica, per œſophagum

potiſ-

potisſimum continuata, orificium ventriculi ſiniſtrum, ipſique proximas glandulas dorſales, ſimul intumeſcere, neruosque paris vagi, œſophagum ibi circumplexos, irritari, hos vero ad pulmones, diaphragma & laryngem abeuntes ramos in conſenſum trahere, exiſtimant: alii profundius etiam & in ipſo duodeno cauſam irritantem latitare autumant. Accedit quod febribus intermittentibus laborantes, aliquando ante paroxyſmum ſatis ferociter tusſiunt, toto reliquo tempore ſatis ab hac concusſione immunes. Vidi virum tertiana exquiſita laborantem, qui, quamdiu horror febrilis durabat, immani tusſi vexabatur: hoc ſuperato, per totum æſtus tempus, vt & per totum ἀπυρεξίας ſpacium, plane a tusſi immunis degebat: ipſa deinde tusſi eadem proportione decreſcente, qua febri per idonea medicamenta detrahebatur: vnde ſatis clare elucet, quod huius tusſis cauſa cum ipſius febris ſede ac fomite ſatis arcte cohæſerit.

§. XXII.

Præter ventriculum & duodenum tusſis ſatis grauis cauſam fouent remotiores partes abdominis. Nam qui hepatis ſcirrhis confirmatis laborant, quod ſuis ſignis coniicitur, ſatis ſæpe vehementi tusſi, per vices interquieſcente & reuertente, vexantur. Quemadmodum etiam hydropicis accidunr tuſſes haud læti euentus præſagæ, ſic docente HIPPOCRATE *Sect. VII. aph. 35.* Quin, hoc eodem auctore *Epid. II. Sect. IV.* conſenſus datur inter pectus & teſtes, ita vt tuſſes aliquando diuturnæ ceſſent ſuperueniente teſtis tumore, vicisſim vero teſtis tumor, exorta tusſi leuetur: quod recenti obſeruatione confirmatur *Eph. A. N. C. Cent. III. obſ. 83.*

§. XXIII.

§. XXIII.

Neque vero rarum est tusses inter se ita complicari, vt vix satis cognosci possit, quod nomen maiori iure imponendum sit. Nam, in epidemiis præcipue constitutionibus, nihil obstat, quo minus primæ simul viæ & spiritalia organa lædantur, quin hypochondriaca viscera tangantur: quemadmodum tertianæ etiam visæ sunt pleuritico schemate ingruentes, aliæque ictericam defœdationem secum ferentes.

§. XXIV.

Tusses autem tam graues & conuulsiuæ non idem præsagium habere possunt. Infantibus multis funestæ sunt illæ, quæ epidemice grassantur: tantoque sunt grauiores, si simul dentitionis negotium concurrat, quo frequentius est multis tunc veras & plenas conuulsiones concurrere. Extra hunc casum propterea etiam extimescendæ sunt, quod hernias inducere valent, aut gibbos facere: quod iam supra attigimus. Adultioribus, etsi non omnino ab indicato metu liberis, magis extimescendæ sunt hæmoptyses, a quibus facilem pronamque in phthisin esse viam nimis notum est.

§. XXV.

Ceterum conuulsiuæ tusses omnes peiores sunt mitioribus, eæque, quæ in eodem genere siccæ sunt, humidis. Omnium difficillimæ sunt hypochondriacæ, & ex pectoralibus illæ, quarum causa difficilius potest corrigi aut expelli; vt sunt abscessus interni, calculi in arteria aspera & bronchiis hærentes. Quæ a retropulsis efflorescentiis cutaneis ortum traxerunt, haud adeo difficulter curantur, si initio medela afferatur, illæque ad

cutim repellantur: quo omiſſo nec facile deinceps negotium illud ſuccedet, nec reparari poterunt illa læſæ ſtructuræ organicæ vitia; quæ a tali errore orta *Act. physico-med. Acad. N.C Vol. I. obſ. 231.* recenſentur.

§. XXVI.

Progredimur ad curationem tuſſis conuulſiuæ tractandam, quæ duabus potiſſimum indicationibus dirigenda eſt. Ac primo quidem conuenit vehementem illam agitationem & concuſſionem partium exſpirationi dicatarum ſecuro modo compeſcere, & ad moderationem reducere: altera cura ſit vt materiam, quæ cauſam præbet, ſubtrahamus, ſi mobilis eſt: ſi non mobilis eſt, & in tumore, ſcirrho, topho, abſceſſu, aliisque huius generis, conſtat, quantum eius fieri poteſt corrigamus, neque magis inualeſcat, prohibeamus.

§. XXVII.

Primæ intentioni ſatisfacere licet, quando materia laryngem, bronchiaque vexat acris, eaque tenuior, quam vt ſurſum efferri eiicique poſſit, per incraſſantia & acrem illum tenuemque humorem inuiſcantia. Talia complura in officinis ab antiquo iam proſtant, quæ lingendo & lente deglutiendo fructum afferunt aliquem, & ſi non illum, quem vetuſtiſſimi ſibi promittebant, fieri poſſe & ſolere rati, vt talia ipſam aſperam arteriam aliqua ex parte ſubeant. Pertinet huc potiſſimum lohoch de papauere recens pamtum, nam vetuſtate corrumpitur, itemque lohoch de tuſſilagine, quippe quibus nihil omnino acre ineſt, cum tota conſtent ex mucilaginoſis: priori etiam ſem. papaueris demulcentem blandam virtutem impertitur. Eadem intentione officinas intrarunt diacodion,

codion, GALENO iam vsitatissimum, syrupus de farfara, iuiubinus, de papauere simplex & compositus: quibus per se, linctu vtimur, vel oleo amygdalarum commixtis. Possunt etiam decocto hordei cum C. C. aut auenæ excorticatæ admisceri & cum illis hauriri, aut potiunculis ex aquis destillatis dilui, sicque versus noctem potissimum exhiberi.

§. XXVIII.

Talibus vero solis non permitti curatio debet, vt nec diu continuari eorum vsus cum fructu potest. Illico potius dispiciendum est ex qua causa hic defluxus & decubitus tam acris materiæ spiritus viis accidat. Iam si cognoscatur transpirationem suppressam, in corpore impuris succis scatente, aut exanthemata retrogressa vel retropulsa esse, omni opera mox enitendum est, vt simul ad superficiem hæc reuocemus, simul exhauriamus. Huic scopo efficacissime succurrit æthiops mineralis, siue illum officinalem malis, siue ex antimonio crudo & mercurio paratum: modo in dosi non nimis parci simus, nec ab vsu eius valde cito discedamus.

§. XXIX.

Si nihil horum deprehendatur in culpa esse, malem tamen modo laudato remedio insistere, quam exemplo RIVERII & SYDENHAMI purgantibus acribus, mercurio dulci additis, pugnare. Nam effectus, quem in resoluenda lympha mercurius dulcis purgandi stimulo roboratus facit, in æthiopis vsu non solum blandior sed ipso temporis successu certior est, quam in simultaneis istiusmodi excretionibus: quæ nec semper ex voto cedunt, quum aliquoties exacerbatæ tusses purgantium

 vsu

vsu visæ sint. Quanquam in vniuersum non improbare purgantia ausim; vtique si primarum viarum vitia simul adesse cognoscantur; aut tusses istiusmodi post variolas modo superatas exoriantur: quo casu inprimis conuenire possunt.

§. XXX.

Quod si talibus præmissis motus isti nondum conquiescant, quod aliquando ex sola illa causa fit, quod frigus nocturnum arteriam asperam ad consuetos iam motus identidem exasperat; veniendum est ad paulo fortiora anodyna, vt sunt quæ ipsum opium ingreditur, vt theriaca, mithridatium, pilulæ de cynoglosso, styrace, Wildegansii: quibus tamen singulis præfero tales, in quibus pigro asino generosus equus adiunctus est: hoc est, vbi opii virtus narcotica purgantis non inertis coniunctione temperatur, vt in pilulis Starckeyanis intueri licet; ad quarum imitationem confiei possunt haud inferioribus praeditæ virtutibus, etiam sine tædiosissime præparandi correctoris illius adminiculo.

§. XXXI.

Tandem nec externa insuper habenda sunt, quippe hæc multis casibus vehementiam tussis, admodum conspicuo fructu, minuunt. Extat in officinis vnguentum pectorale, quod & crocinum ab aliquibus vocatur, quod iis præcipue confert, qui exulceratos pulmones habent, quando tussis nimis ferox redditur. Pleuritide aut peripneumonia correptis, ad tussis & dolorum punctoriorum insigne solatium, imponitur puls ex fegopyro & fl. chamæmeli cocta, cum croco; linteis duplicatis inclusa toti pectori applicetur. Emplastrum

etiam

etiam fieri potest ex bdellio, myrrha, croco, florum sulphuris modico, hæcque axungiæ humanæ, terebinthinæ ac ceræ sufficienti quantitate excepta, linteoque inducta, toti dorso & pectori imponantur; a quo remedio virum pertinacissima tussi, & molestissima, totis noctibus diuexatum insigniter adiutum esse ex prælectionibus Illustris Dom. PRÆSIDIS probe memini.

§. XXXII.

Quin infantibus conuulsoria suffocatiua tussi laborantibus instar incantamenti sæpe profuit, si emplastrum vesicatorium, instar grossi maiusculi, nuchæ impositum fuit: quippe quo pori arcte constricti reserantur, & acris materia, quæ partibus membranaceo-nervosis incubuit, easque continuo vellicauit, ad superficiem evocata fuit. Præcipue vero conducet hoc remedium, vbi achores, scabies, & alii cutanei affectus exanthematici, male decurrerunt, suique reliquias, profundius inhærentes, produnt.

§. XXXIII.

Quando aer malignis salino-causticis effluuiis fœtus, illas, dum spiritus vias transiit, ibi deposuit, simulque cum fistulæ cibalis superioribus partibus communicauit, illius quidem intuitu multa facienda sunt, quæ hic locus non capit: sed tussis leuandæ causa, atque vt exulcerationibus istis aphthoideis occurratur, iuuat inprimis os & fauces crebro colluere decoctis vinosis, aut simplici vino vel oxymelite: pauperibus acetum, quali familia vtitur, sufficit, quod melle simplici, aut rosato, distemperetur. Quod vulgo acetum tantopere reformidetur, vbi tussis adest, noui quidem, sed & miror: quum ve-

tustissimi auctores vel in primis ad defluxiones in gutture, ad anginas & orthopnœas commendauerint, tam sorbendum, quam gargarisandum: & ASCLEPIADES, teste CORN. CELSO, *Lib. IV. cap 4.* illud maximo laudauerit opere. Accedit quod malignarum, quæ tunc maxime iungi solent, febrium sit optima maxima medicina acetum, omnes antidotos alias multis post se parasangis relinquens: quare & hoc intuitu præcipue meretur commendari.

§. XXXIV.

Illis, qui mineralibus vaporibus corrosiuis affatim haustis, & plumbi particulis crebra inspiratione susceptis, malum debent, opus est ante omnia in posterum illa cauere, aut se pinguium vsu præmunire, si ad talem laborem reuertendum est. Vt vero iam allatum corpori suo damnum resarciant, commendatum inprimis habeant decoctum raparum exsiccatarum, cum butyro vel oleo amygdalarum dulcium. Aqua dracunculi esculenti, quem LOBELIVS *stirpium observ. p.* 243. draconem vocat, destillata iusto tempore, istiusmodi tussi laborantes maxime iuuat, vt Ill. Dom. PRÆSES edocet in Dissert. *de metallicol. morbis.* Eadem plantula inter acetaria exhibeatur istiusmodi ægrotis, vt & tussi hypochondriaca laborantibus, plus enim in recessu habet, quam vulgo creditur.

§. XXXV.

Quando peregrina in tracheam illapsa tussim ferociorem excitant, vt omnino periculum suffocationis instet, non inutile est homini sanguinis & succorum pleno venam secare in brachio, sicque detracta aliqua co-

pia

pia humorum respirandi facultatem restituere, quod cum fructu factum vidi & supra retuli. De reliquo non equidem video quid fieri cum fructu tunc queat, & successus expulsionis a natura & tempore exspectandus est. Calculi in ipsis viis spiritus enati pariter naturæ, vt illos expellat, relinquendi videntur. Eam autem adiuuare licebit vsu humectantium & lubricantium, quemadmodum AL. TRALLIANVS, loco quem supra indicauimus, rectissime admonet. Interponi poterunt simul talia demulcentia & antispasmodica, quæ efferatos nimium spasmodicos motus mitigent, vt sunt emulsiones ex sem. papaueris & amygdalis paratæ, syrupo papaueris vel diacodio ad gratiam conditæ. E longinquo simul prouideatur, ne plures subnascantur calculi, quod in hominibus, qui rheumaticis affectibus obnoxii sunt, aut alias crassos & tartareos humores gerunt, extimescendum est. Quare iuuabit eos si humores suos bene fluxiles reddant, potus præcipue tenuis & copiosi adminiculo, fontiumque mineralium, præsertim Selterani cum lacte potandi, opem experiantur. Seri etiam lactis, herbarum antiscorbuticarum temperatiorum, & has inter præcipue illius modo laudati dracunculi esculenti succis alterati vsum frequentem habeant. In tonsillis hærentem calculum vel crebra oris collutione ex decoctis emollientibus & maturantibus a nexu suo liberare oportet, quod IO. LANGIO, supra citato, ex voto cessit, vel prouide adhibitorum instrumentorum ope vtendum est: quemadmodum lapidis talis a balneatore bono cum successu excisi mentio fit in *Eph. A. N. C. Cent V, obs. 48.*

§. XXXVI.

§. XXXVI.

Misera est conditio eorum, quibus in pulmone abscessus vomicæque hærent, omninoque rari visi sunt, quibus ruptis illis, excussoque multo cum molimine pure, sanitas fuit reddita. Illud certo certius est, quod vehementes tusses istæ omnino nihil emendent, & malum peius reddant, quum numquam consequi vlceris illius, quod toties, tamque violenter concutitur, conuellitur & agitatur, consolidatio possit. Quare dum reliqua, quæ vlceri pulmonum debentur, ex arte afferimus, huc etiam respicere omnino oportet, vt motus isti vehementissimi sensim ad mediocritatem reuocentur. Placet in primis balsamus pectoralis MEIBOMII, qui tantillum laudani opiati in singulas doses continet, cuius vsu quotidiano aliquos, qui exulceratos pulmones habuerunt, & a iuuentute habuerunt, ad satis conspicuam ætatem peruenisse nouimus. Possunt etiam, dum paroxysmus desæuit, exterius adhiberi vnguenta, vt pectorale, quod supra laudauimus, itemque resumtiuum, cum aliquantulo populei remixtum: vnde, præter demulcentem effectum, ille etiam consequetur, quem veteres desiderabant, quum magnum & diuturnum motum subituros inungebant, idemque motu iam peracto factitabant. Scilicet lassitudinem talia detrahunt, & subsequi solitam fibrarum rigiditatem emendant.

§. XXXVII.

Quando ventriculus primæque viæ acribus humoribus laborant, in promtu est illos debere obtundi, digeri, tandem euacuari: a quo si non consequimur, quod operæ pretium faciat, iusta est suspicio in partibus soli-

dis

dis hærere vitium, vel in glandula dorsali ad œsophagum sita, vel in ipsis duodeni pancreatisque glandulis, vnde primo eliquari per conuenientia resoluentia & aperitiua, deinde euacuari debet. In subsidium externo vsu vocetur empl. saponatum, quod pulcherrime resoluit; dentur mercurialia conuenientia, tandemque interponantur, quæ motus nimis efferatos blande mitigent, neque tamen resolutorio scopo repugnent; qualia superius indicauimus.

§. XXXVIII.

De tussi hypochondriaca quod dicamus vix superest, quod non iam superius dictis comprehensum sit. Numquam illa accidit, quin tamquam accidens alius morbi consideranda sit: vnde directam medicationem nec postulat, nec ex lege therapiæ rationalis admittit. In tantum autem mederi licet, quantum excessiuus ille & efferatus motus, a quo nulla directa vtilitas sperari potest, aliis partibus damnum minatur, vt non solum hæmoptysis, herniæ, inque grauidis abortus metui debeant, verum etiam delassatio corporis inutilis, somnique ablatum beneficium, corporis animalis œconomiæ detrimentum affert. Ad mitigationem conducent tam interna quam externa præsidia, quæ supra laudauimus. Aliquantulum magis ad directam curationem conferunt iris Florentina & scilla: quippe horum simplicium virtus resoluens conspicua est. Sed species diaireos, ob adiectorum farraginem, quorum pars facile rancescit, haud vsquequaque placent. Oxymel scillinum vt & lohoch de scilla, a paruis dosibus incipiendo, cauteque progrediendo, operæ facient pretium, si re-

liquis, principali vitio debitis, prudenter iungantur, aut interpoſita fuerint: quemadmodum eadem etiam in ipſa pectorali difficillima tuſſi, mucum tenacem reſoluendo & ad euacuationem præparando, non ſine cauſa commendata ſunt.

§. XXXIX.

In omni tuſſi bonum eſt frigus vitare, & corpus ad tranſpirationis placidum ſucceſſum bene habere diſpoſitum. Quare infuſa theiformia in primis commendanda ſunt, quæ pro indiuiduali conditione ſubiecti ægrotantis concinnanda ſunt. Aluum etiam recte reſpondere oportet, quæ, ſi lenta ſit, clyſteribus mere emollientibus, multum carminatiuorum oleorum habentibus, duci poteſt: quod quum omnibus, tum vero præcipue hypochondriacis, bene facit, ſtricturiſque illis, quæ plexibus meſenterii, aliiſque abdominalibus, inhærent, ſublatis, tranquillitatem optatam ægrotis, aut ſaltem ſenſibilem, qua ſæpe contentos eſſe oportet, quando malum radicitus exſcindi nequit, affert,

§. XL.

In tuſſi epidemia maligna cum febre & crebris vomendi conatibus, quibus bilis porracea inſtar fæcum cereuiſiæ ſpumida euacuabatur, (quæ clɔ Iɔ cc xxviii. graſſabatur) eadem enemata præcipuum fructum attulerunt, ſatisque diuturna interquieſcendi & vires colligendi ſpacia procurarunt: qui vero naturam, vti rebantur, ſequendi & iuuandi ſpe vomitorias medicinas accipiebant, infauſti conatus pœnitentia mox ducebantur, neque pauci horum ad plures abibant, illi vtique, qui præ ceteris robuſti & humorum pleni erant. Ex-

tra hunc caſum in ſimplici tuſſi ſtomachica infantum & puerorum conuulſiua, cathartico blandiori, v. g. mannæ ſolutioni cum pauxillo pulueris radicis gialappæ, addi poteſt ſyrup. fl. perſicorum, aut pulu. rad. ipecacuanhæ, vt, ſurſum peracta vna vel altera euacuatione, potiſſima tamen operatio per aluum fiat.

§. XLI.

SYDENHAMVS compluribus locis, vbi de curatione tuſſis conuulſiuæ loquitur, vix aliud ſuadet remedium, quam venæ ſectionem, & deinceps cathartica. Quin nec infantilem ætatem ab hac ſanguinaria lege excipit, quam ipſa natura veniſecibus ſubtrahere vaſorum inſigni tenuitate & teneritudine videtur voluiſſe. Sed relinquimus Angliæ medicis ſuam ſiue experientiam ſiue perſuaſionem: id ſcimus quod illi, qui in Germania noſtra eundem morem inuehere anniſi ſunt, nihil præſtiterint, quod ceteros inuidere eorum ſucceſſibus, & æmulari artificium impulerit. Neque tamen in vniuerſum repudiamus hoc euacuandi genus, quod tuſſientis conditio ſæpe expoſcit, etſi tuſſis per ſe minime poſtulat.

§. XLII.

Putamus autem venam ſecandam eſſe effera tuſſi laborantibus illis, qui ſemel aut ſæpius ſanguinem e pulmonibus aut ventriculo eiecerunt; deinde feminis menſium ſuppreſſione laborantibus, aut grauidis, tum omnibus huic artificiali euacuationi adſuetis, ſi tempus conſuetum vel inſtet, vel præſens ſit: nouiſſime illis, qui ex ſubito in tracheam immiſſis ſiue duris ſiue fluidis adeo feroci tuſſi vexantur, vt ſuffocationis metus

adſit maxime iuſtus. Nam quum non deſint exempla eorum, qui ex tam friuola cauſſa vitam ſuam amiſerunt; nec rarum ſit iiſdem caſibus aliquos ſuccumbere, ex quibus alii facile eluctantur: melius videtur in talibus ægrotis facere, quod aliqua veri ſimilitudine opem aliquam ferre poteſt, quam certo interitui ipſos permittere. Qui extra hos caſus ſanguinem mittunt, incurrunt cenſuram MVSITANI: *peccat pituita & ſanguinem exhauriunt: vnus peccat & alter plectitur.*

§. XLIII.

Nuper perlegenti mihi libellum de fonte ſoterio Heilsbronnenſi hoc anno editum, complures obſeruationes obuenerunt, de inſigni fructu, quem aquæ illæ diuturnis & pertinacibus tuſſibus percurandis attulerunt. Has inter præcipue attentionem illa meretur quæ *pag.* 75. §. 74. occurrit, de femina quadraginta & octo annorum, quæ inde a tribus annis pectoris multa incommoda perpeſſa, noctes fere inſomnes, ob tuſſis ferociam transſigebat, vt omne fere tempus, ni ſuffocari vellet, ſedendo deberet tranſigere. Sæpe magna coagulati ſanguinis fruſta, laborioſiſſimis conatibus, e thorace eiecerat. Aderat iam magnus calor febrilis, & ſudores colliquatiui accedebant. Hanc tamen feminam ita iuuerunt aquæ illæ, quum mane ac veſperi illas ad libram dimidiam bibiſſet, vt omnino hinc conualuerit, & omnis incommodi expers nunc degat.

§. XLIV.

Quum vero inuenirem illum fontem, præter puriſſimum aquæ elementum, vix aliquid minerale, quod notatu dignum ſit, fouere: viſum mihi fuit hoc etiam

exem-

exemplum confirmare illam thesin, quam Ill. Dom. PRÆSES singulari dissertatione confirmauit, quod aqua scilicet sit medicina vniuersalis. Incidit simul memoriæ, de quo apud ALEXANDR. TRALLIANVM, ipso capite de tussi, legi, Jacobus Psychrestus, quem virum magnificum & Dei in arte obseruantissimum vocat: quemque Psychresti nomen accepisse dicit, *quod alimento humectante potissimum vteretur: atque hoc facere videbatur, cum vulgus hominum rerum ad se non pertinentium curiosum esse, pecuniæ deditum, & semper in tristitia & curis per totam ipsorum vitam agere videret.* Visum autem mihi fuit multos etiam nostratium a difficilibus morbis, & hos inter a tussi graui hypochondriaca, & pectoris variis affectibus, curari posse, si aquæ purissimæ potu pro diæta vterentur; eos vero tanto maiorem fructum esse consequuturos, qui cereuisiarum crassiorum & vinorum, quin sublimatorum liquorum, frequenti vsu morbis diuturnis firmamentum inde a multis annis posuerunt.

FINIS.

NOBILI AC PRÆCLARE DOCTO

DNO. CANDIDATO

PRÆSES.

D*Issertationi* Tuæ, Clar. Candidate, *inaugurali de convulsiva tussi, quæ magno studio elaborata, nec quidquam adiiciendum putavi, præterquam illud, quod perdocta huius thematis tractatio evolutioni in futurum suscipiendæ accuratiori luis istius rhevmaticæ tussiculosæ, quæ usque eo per universam fere Germaniam nulli hominum parcens immaniter grassata est, plurimum lucis atque utilitatis afferre possit. Epidemius hic morbus, multiformibus, pro diversa corporum constitutione, stipatus symptomatibus ab initio demum mensis Novembris natales suos habuit, neque vix aliam originem ac causam, quam nebulas perniciales, & male olentes, eo tempore copiose cadentes, agnoscit:*

quae

quæ intus haustæ ac susceptæ tantas in humoribus & motibus vitalibus turbationes concitarunt. Nullius fere anni meminimus quam præsentis, in quo tam subitas & insolitas aeris mutationes in extreme calidum & frigidum, ac vicissim, experti sumus. Quæ variæ & virulentæ indolis seminia in corpus humanum subinde invehunt atque adeo tam atrociter hoc anno grassantium & variolarum & morbillorum causam præbuerunt. Quin imo, quæ nostra est sententia, extraordinariæ illæ & præternaturales cœli mutationes ac tempestates in ipso fluido illo catholico aero-æthereo novas subinde materias deleterias morbificas, valde activæ indolis, ingenerant; non secus ac in chymicis, per varias particularum combinationes & mixtiones, varia & venenatæ salino-causticæ & etiam salutaris indolis producta sistere possumus. Atque adeo a veritatis tramite is minime deflectere mihi videtur, qui tam diversarum epidemice affligentium morborum originem inde ducere ac derivare annititur. Hæc tantum modo sunt, Nobilissime Candidate, *quæ eruditissimo* Tuo *labori adhuc adjicere placuit. Nihil jam amplius superest, quam ut de egregia indole, modestia, pietate, candore & multis virtutibus stipata, atque etiam de insignissimis in rebus physicis & medicis progressibus & profectibus*

ex

ex animo gratuler. Tu, Nobilissime Candidate, *ingenti studio atque ardore discendi concitatus, ea, quæ ad rem medicam proxime pertinent, omnibus obscuris abdicatis & rejectis feliciter comprehendisti, emendatæ & purioris doctrinæ medicæ fundamentis, quæ in simplicissimis naturæ motuum legibus & effectis sita sunt, innutritus. Quare nil dubii est, quin, divina gratia ulterius assistente, & exercitatione in nostra arte crebriori accedente, & parentes & patria & miseri ægrotantes a* Tuis *laudatissimis studiis & conatibus insignem fructum atque salutem possint repetere. Quae ut omnia prospere & feliciter in Tuum commodum eveniant, est quod ex animo voveo ac comprecor. Vale. Dab. ex museo. Halae. VIImo. Id Decembr. Anno M D CC XXXII.*

